

ПРО ОСОБЛИВОСТІ ВІДРОДЖЕННЯ ЕПІСТОЛЯРНОГО ЖАНРУ У ВІРТУАЛЬНОМУ ПРОСТОРИ

Основна теза доповіді полягає в тому, що спілкування у віртуальному просторі має якості, які зближують його з епістолярним жанром минулих століть, проте, з особливостями, обумовленими можливостями сучасних технологій.

Матеріалом для спостереження стали особливості спілкування між комунікантами під час проведення опитування щодо розуміння опитуваними «особистісного зростання». У опитуванні, що проводилося через електронне листування, взяли участь близько 100 дорослих різного віку, статі та професій. Постановка такого завдання перед опитуваними спонукала більшість з них замислитися і висловитися з теми, яка, можливо, більшістю з них ніколи не обговорювалася, - особистісне зростання людини. Спілкування на настільки «піднесену» тему задає ніби інший «жанр» для нарації опитуваного – примушує «підняти погляд у небо» (за образним висловом С.Б.Кримського), переводить обговорення до екзистенціальної площини.

Слідом за епістолярним жанром минулих століть опитування через електронну пошту виявилось здатним дати людині можливість письмово висловити те, що не вписується у жанри усної комунікації. Було виділено кілька чинників, що сприяли цьому:

1. Письмовий формат відповіді, що дозволяє розвинути думку більш обґрунтовано і повно, ніж це прийнято в усному діалогічному спілкуванні. В результаті опитуваний породжує достатньо «довгий» текст, часто нарративного плану (крім випадків, коли опитуваний явно тяжіє до «тезаурусного» типу відповіді за самим складом своєї особистості); письмову відповідь опитуваний пише наодинці, що дозволяє йому глибше «зануритися» у свою свідомість; породження письмової відповіді відбувається більш уповільнено, ніж усної, що теж сприяє більш розгорнутому і повному формату породжуваного тексту; письмова форма для людей, хто має схильність до цього, надає можливість вийти за межі суто конкретної і лаконічної відповіді і, з одного боку, заглибитися у надра свого досвіду, а з іншого – піднятися до пафосу «високого штилю» у стилістиці відповіді, тим більше що поставлене у інтерв'ю запитання сприяє такому повороту.
2. Можливості комп'ютерного «нелінійного» редагування: можливість доповнювати і розвивати вже сформульовану думку, робити вставки, зміни, акцентування; можливість зберігати текст відповіді і повертатися до редагування через деякий час; можливість «загострювати» думку, знаходячи найбільш влучні формулювання, тощо.
3. Більша свобода маневру при комп'ютерному листуванні, на відміну від звичайного письмового опитування: можливість не вступати у контакт, якщо опитуваний не бажає (просто не відповідати на лист), або відповісти не одразу – опитувач і опитуваний не включені в одну просторово-часову

ситуацію, що робить відповідача більш вільним у своєму виборі - можна відповісти пізніше, послатися на зайнятість або взагалі зробити вигляд, що не отримав повідомлення з питаннями.

4. Сприйняття віртуального простору як окремого паралельного каналу чи навіть (за звичкою перебування у Інтернет-просторі) як паралельного світу, де діють трошки інші закони перебування: ти сам наодинці зі своїм комп'ютером – знаряддям текстоутворення, і, в той же час, у контакті, діалозі з безліччю людей; на твою репліку можуть реагувати вже через секунду; відповідь на твої думки може прийти від людей, яких ти ніколи не бачив і, можливо, не побачиш, тощо. Ілюзія контакту з цілим світом, з людством загалом сприяє, на наш погляд, виходу на інші горизонти розгляду теми.
5. Залучення опитуваного у наративну практику у письмовій формі (на зразок щоденників, задушевних листів). Аналіз результатів опитування дозволив виявити феномен нерелексованості або слабкої релексованості індивідом власного особистісного розвитку. Питання анкети торкалися «потаємного» в людині, глибоко особистісного і прихованого навіть від неї самої. Емпірично викликаний процес осмислення і наративізації затягує особистість у занурення, актуалізацію і текстуацізацію потаємного і тим самим трошки відкриває завісу над ним. Наративна практика такого типу формує систему зняття «особистісного забрала», «щита».

Віртуальний простір письмового спілкування, письмових практик, таким чином, виконує роль середовища для виникнення і життя дискурсу особистісного розвитку. Спеціально організоване опитування з особистісного зростання, яке ініціює певний вид наративної практики у дорослих особистостей різного віку, служить дієвою технологією самоусвідомлення особистості, а також відіграє роль наративного тренінгу.

Все це сприяє тому, що опитуваний (в усякому разі, частина з них) має можливість відчувати себе одночасно і як людина 19 століття перед чистим листом паперу наодинці з думками, які можна без поспіху, ґрунтовно викласти у листі адресату, що тебе зрозуміє; і як інтернет-блогер, що пише всьому світові зразу, не орієнтуючись ні на кого конкретно, і певен, що хоча б когось його текст знайде (а ні – то такий текст служить для себе як щоденник і підготовує відчуття власної виключності).

Здається слушним спробувати залучити уроки цього дослідження до вироблення методик «пробудження» процесу осмислення екзистенційного плану свого буття учасниками освітнього процесу. Опитування, наближене до проєктивних методик і за змістом орієнтоване на осмислення опитуваними свого досвіду, може стати тим стимульним матеріалом, яке викличе бажані процеси в учасників. Сама форма здається перспективною для використання і у дистанційному навчанні.